

РЕЦЕНЗИЯ

от д-к Маргарита Николова Карамихова, професор във ВТУ «Св. св. Кирил и Методий»
(н.ст., име, презиме, фамилия – акад. дл. в научна организация)

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'
в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки,
професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата
докторска програма Етнология

Автор: Такухи Зарех Тавитян,

Тема: „Арменците в България. Идентичност и историческа памет“

Научен ръководител: доц. д.и.н. Димо Дончев Чешмеджиев, ПУ „Паисий Хилендарски“
(акад. дл., н. ст., име, презиме, фамилия – научна организация)

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-3748 от 21.07.2017г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Арменците в България. Идентичност и историческа памет“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма Етнология.

Автор на дисертационния труд е Такухи Зарех Тавитян, – докторантка в редовна форма на обучение към катедра Етнология с научен ръководител доц. д.и.н. Димо Дончев Чешмеджиев, от ВУЗ ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от докторантката Такухи Тавитян комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС ‘магистър’)
- заповеди за записване в докторантура;
- заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността с успех Отличен (6.00);

- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;

Докторантката е приложила 3 броя публикации, и служебна бележка за приета за печат статия.

При придвижването и реализацията на цялата процедура до насочването на труда за публична защита не са допуснати нарушения и са спазени всички законови изисквания. На базата на представените документи има всички основания да се заключи, че процедурата по обявяването и провеждането на докторантурата и насочването ѝ към защита е осъществена в пълно съответствие със Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение, както и с вътрешния Правилник за развитие на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“. Даденият по-нататъшен ход на процедурата изцяло отговаря на изискванията на посочените нормативни актове.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Такухи Тавитян е завършила бакалавърска степен по Етнология през 2011 година в катедра Етнология, ФИФ, ПУ „Паисий Хилендарски“. През 2013 г. завършва магистратура по специалност Медийна комуникация в същия университет. Докторантката членува в престижни национални и международни организации, свързани с арменската диаспора и културното наследство (Society for Armenian Studies (SAS), California State University, Fresno; Association of Critical Heritage Studies (ACHS); е Арменски благотворителен съюз „Парекордзаган“, гр. Пловдив; Член на AGBU YP (Young Professionals).

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Докторатът третира актуалния научен проблем за влиянието на артикулираните в публичното и в частното пространство исторически познания, които формират идентичността на група в диаспора. Определянето на конкретната група (арменци в България) и търсене на идентификационни личности в конкретен период от историческо време (Средновековие) дава възможност за разработване на дисертабилно микро проучване, вградено в по-широката палитра от публикуваните разработки по темата.

4. Познаване на проблема

Без да съм експерт в разработените области от средновековната история, мога да преценя, че е работено сериозно, по добър модел на събиране, систематизиране и представяне на информацията, и са извадени максималните възможни изводи, за да бъде постигната основната цел.

Докторантката демонстрира познание на водещите теории за идентичността на групи в диаспора и ги прилага във висока степен успешно.

5. Методика на изследването

Водещата методика, обвързана с историческото познание, силно е повлияла избора на етнология/ антропологическия инструментариум. Интервюирани са целенасочено четирима представителя на арменската общност. Този избор противоречи на заглавието на доктората и на правилото за събиране на достатъчно наситена информация от всички възрастови, полово определени и социални групи. С оглед на поставените цели в дисертацията е избран следният критерий по отношение на избора на респонденти – принципът на т.нар. лидерство – т.е. изявени личности, които заемат ключови позиции в общността (бивш директор на Института по балканистика при БАН, учител по история, доктор по филология и пр.). В същото време се твърди, че са проведени „... *интервюта с представители от различни генерации, на случаен принцип, за да се направят изводи как различните по пол и възраст хора, въз основа на съхранената устна памет, конструират своята идентичност*“. Всъщност, става ясно, че са направени анкети, които позволяват събирането на друг тип информация.

Текстът ще спечели, ако бъде направен анализ на разнопорядковата, но все пак – сравнима информация – от направените интервюта и анкетите. Анкетите ясно показват относителната идентификационна тежест на спомените за Геноцида за сметка на идентификацията със средновековната история.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран логично и в съответствие с добрите традиции на българската академична традиция. Във **Въведението** е направен кратък обзор на публикуваните изследване на археологическите паметници, история и култура на арменците в България с фокус върху идентичността им. Ясно са определени предметът и обектът на изследването. Представена е изследователската цел и задачите, които да доведат до постигането ѝ. Формулирани са изследователски хипотези. Представени са методиката и методологията на изследването. Коректно са представени източниците, които са привлечени в изложението.

Първа глава е озаглавена „Памет и идентичност. История и памет“. В нея са представени връзките между понятията *памет* и *идентичност*, чрез обзор на академична литература, въведен е работният терминологичен апарат („история“, „памет“, „културна и историческа памет“, „идентичност“); направен е преглед на концепциите както за *история* и *памет*, така и за *културна и историческа памет*.

Докторантката познава много добре световната и българската литература във всички хуманитарни области, които имат отношение към темата. Тя прави своя опит за критичен прочит на дискуссионни теоретици като Халбваск и Нора, което е много важно за изграждането на всеки сериозен млад учен. На места текстът показва, че докторантката приема твърде буквално теориите им, пропускайки влиянието на процесите в макрообществото върху формирането на идентичността на конкретната малцинствена група, чрез палитра от инструменти.

Втора глава е озаглавена „Арменците в българските земи през Средновековието. Извори. Историография“. Както показва заглавието, в нея е проследено хронологично заселването на арменски групи по различни канали. Коментирани са спорни въпроси в историографията (връзката арменци – павликяни).

Трета глава е озаглавена „Периодичният печат и интернет източници на арменската общност – инструмент за конструиране и поддържане на историческа памет“. На базата на честотен и контент анализ е представено мястото на собствените медии за поддържането на идентичността на група в диаспора.

Четвърта глава, озаглавена „Историческата памет от гледна точка на социалните науки“, проработва събраната емпирична етноложка информация.

В **Заключението** са представени резултатите от постигането на изследователската цел и съответните ѝ задачи.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приноси (и до голяма степен – общовалидни) са заключенията:

- че общността конструира разказ чрез избирателно четене от историографията. Подбират се моменти, които свързват в едно общностното тяло;
- че изключително важна роля има т.нар. „*елит на знаещите*“;
- че се избират личности, които имат безспорен принос в националната история и те се представят като принадлежащи към малцинствената група, без оглед на различните хипотези, съществуващи в научната литература;
- че е направена типология на топосите.
- че аргументирано е коментиран процеса на смесване на разнопорядкови – етнически и религиозни понятия - „арменци“ и „павликяни“ в динамиката на времето.

- че е открит дългосрочният процес на „излизане“ от ситуация на малцинство и в полето на Църквата, различна от призната за национално традиционна, чрез подчертаването на приемствеността, която българите (богомилите) взимат от арменците. Датирването на този процес слиза дълбоко в средновековната българска история – много важен маркер за идентичност на българската нация след Паисий Хилендарски (*„По този начин арменците изграждат общностната си идентичност като стар народ на Балканите и имат ясно съзнание, че са от тези земи“*).

- че е подчертана употребата на различни генератори на памет (*семејство, училище, медии и историография*);

- че е открита важноста на дългосрочната връзка между малцинствената група и територията на нацията, от която тя е част.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката отчита както следва: Публикации по темата в български сборници – 4; участие в 7 научни конференции (от тях 1 международна). Участие в 1 научноизследователски проект. Справката показва, че Такухи таквитян е натрупала и преподавателски опит - водила е упражнения със студенти.

Всички представени статии са свързани с темата на дисертацията и съдържат приноси елементи. Това отговаря на изискванията на Закона и Правилника. Представените участия в академични проекти и съответните им форуми са гаранция за усвояването на уменията авторските постижения да бъдат представени и защитени пред колегията.

9. Лично участие на докторанта(ката)

Приемам, че трудът е изцяло оригинален и че формулираните приноси и получени резултати, са изцяло лична заслуга на докторант Такухи Тавитян.

10. Автореферат

В автореферата са отразени общата характеристика на дисертационния труд, структурата, обема и съдържанието на му, научните приноси.

11. Критични забележки и препоръки

В хода на процедурата предоставих на докторантката конкретните си бележки и препоръки, които тя би могла да вземе предвид при подготовката на труда за публикуване.

12. Лични впечатления

Общуването по време на процедурата по обсъждането на дисертационния труд показва, че докторант Тавитян е изградила навици за академично коректно поведение, чувство за отговорност към срокове и документи.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам, след известно осмисляне и корекции трудът да бъде публикуван за ползване от академичната общност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Философско исторически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Такухи Зарех Тавитян **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Етнология като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’* на Такухи Зарех Тавитян в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата докторска програма Етнология.

21.08.2017 г.

Рецензент: проф. днк Маргарита Карамихова